

A 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendeletben foglaltak alapján

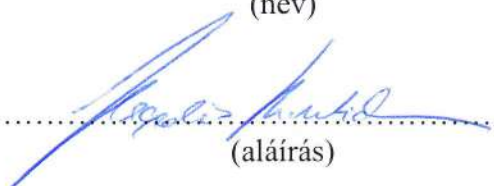
Javaslat

a „Kunszentmártoni szökőkút”

**Kunszentmárton Város
Települési Értéktárába történő felvételéhez**

Készítette:

Hegedűs Krisztián
(név)

(aláírás)

Kunszentmárton, 2021. január 12.

(település, dátum)

(P. H.)

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: Hegedűs Krisztián
Levelezési cím: 5440 Kunszentmárton Körösi Csoma Sándor u. 10.
Telefonszám: +36 70 278 4475
E-mail cím: hegekrisztian@gmail.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése:
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:¹

☐ arár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☒ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	
3. A nemzeti érték a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó érték:
 igen
amely nemzetiség:²
 nem
4. A települési értéktárba felvételre javasolt nemzeti értéket tartalmazó értéktár megnevezése és a felvétel dátuma:
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása, a megjelölt szakterületi kategória indokolása (amennyiben nemzetiséghez kapcsolódó érték, a nemzetiségi vonatkozások, a nemzetiséghez való kötődés bemutatása):

A kunszentmártoni szökőkút a főter (Köztársaság tér) látképileg meghatározó világi építménye, amely 2020 áprilisa és októbere között teljes felújításon esett át. A gondos munkának köszönhetően mind a kutat díszítő szobor, mind a kömedence szinte az eredeti állapotában megmaradt, beleértve a medence alatt található boltíves kereszt alakú alagutat, amelyről a későbbiekben még szó lesz.

Kunszentmárton az újratelepítését követően a 18. század folyamán gyors fejlődésnek indult, a lakosság számát egyre növelte. Elődeink az ivóvizet a 18-19. század folyamán a Körösből, valamint ásott kutakból nyerték. A 19. század elején még a folyón kialakított víznyerőkhöz jártak le a háziasszonyok. Az istállózott állatállomány számszerű növekedésével egyre több ásott kútra volt szükség. A nehéz és életveszélyes munkát kútásó mesterek végezték, tudományuk generációról generációra öröklődött. Az első ásott közkutak a templom mellett 1780-ban készítették a községi tanács saját költségén. Ezt további kutak követték az egyre gyarapodó település különböző pontjain. Ezek az ásott közkutak a lakosságot látták el ivóvízzel, tisztításuk, karbantartásuk a város feladata volt. Mindemellett fontos tűzbiztonsági szerepet is betöltöttek. A lakosság ivóvíz ellátása a 19. század második felében már korántsem volt kielégítő. A közkutak, fedetlen mivoltuk miatt számos közegészségügyi veszélyt hordoztak, csakúgy, mint a Körös vizének fogyasztása. A rossz ivóvíz melegágya volt a tífusznak, kolerának.

A 19. század második felében óriási előrelépést jelentett, hogy a technika fejlődése mélyfúrású kutak létesítését is lehetővé tette. (Az artézi kút egy nagyobb mélységű fúrt kút,

amelyből a magas nyomás következtében a rétegvíz magától tör a felszínre, olyan mint egy természetes szökőkút.) Az artézi kutak létesítésében hazánk az élvonalban járt, különösen sokat tett ezért a kútúrásokkal sokat kísérletező Zsigmondy Vilmos mérnök, majd unokaöccse Béla. Zsigmondy Béla híresen jó kutakat fúrt az Alföld számos településén, és a felépítmények, vagyis a díszes kútfők is az ő tervei alapján készültek. A Zsigmondy-cég a sárgarézből készült szűrőcsöves technológiának köszönhetően nagy vízhozamú és tartós kutakat készített.

Kunszentmártonban az első (még szivattyús) artézi kút fúrását a piactéren (ma Köztársaság tér) már 1887-ben elhatározta a város vezetése a közegészségügyi viszonyok javítása érdekében.

Az első belterületi artézi kutunkat nem a Zsigmondy-cég, hanem Hoffer Lajos ceglédi kútfúró mester 1891-ben a Városháza előtti közterületen fúrta. Az 57 méter mély kút csőátmérője 105 mm volt, béléscsőve vörösfenyőből készült. A 19. század végén (1895, 1896) még két kutat fúrtak a főtéren már a helyi malomtulajdonosok a Horváth testvérek kivitelezésében. A városi előljárárság elővigyázatosan járt el az ügyben, így a kutat csak 1897-ben vette át hivatalosan, miután megbizonyosodtak annak stabil vízhozamról. Az artézi vizet a m. kir. belügyminisztérium közegészségügyi osztályával vizsgáltatták be, amely megállapította, hogy a víz „*egészségre nem ártalmas, élvezhető*”. A kutat a „*próbaidő alatt*” egy nem túl impozáns fából készült körrel, amit az időjárás és a lakosok is kezdtek elaprózni. A városvezetés 1897-ben döntött „*egy izléses kis felső építmény*” létesítéséről. Ebben az időben gombamód szaporodtak az artézi kutak az alföldi településeken. Valóságos verseny alakult ki, hogy ezeket ki tudja szebb és impozánsabb kútfővel ellátni.

A kunszentmártoni képviselő testület 1898. október 12-én döntött a kút költségvetéséről és a megtekintett tervek közül a „*legszebbet és legdrágábbat*” választotta. A kút felépítményének költsége 2600 forint volt, de a rendkívül reprezentatív építmény a beszámoló szerint megérte az árát:

„Végre tehát kezd derengeni mi fölöttünk is, lesz már legalább egy olyan tökéletes alkotásunk a mellyel dicsekedhetünk s mely képviselőtestületünk jó ízlését hirdeti.” (Kunszentmárton és Vidéke 1898. október 16.)

A kutat díszítő öntöttvas szobor minden bizonnyal valamelyik modern, nyugat-európai öntőde terméke, azt viszont egyelőre nem tudni, pontosan hol készítették. A klasszicista stílusú, kannát vállán tartó antik női alakot hagyományosan Ceressel a római mitológia istenasszonyával azonosítják, aki a gabona és a bőség istennőjeként tisztelték. A szobor semmiképp sem mondható az antik istennő tipikus ábrázolásának, bár ez semmit sem von le az alkotás értékéből. (Ceres általában gabonaszálakkal a kezében, gabonakoszorúval ábrázolják, pl. Szarvas Ceres szökőkút. Az edényt /szitula vagy thuribulum/ inkább Isis istennő egyik attribútumaként azonosítják).

A szobor felépítménye 1899. július 10-én került a helyére, majd július 14-én töltötték meg először a kömedencét vízzel.

A kunszentmártoni kút kivitelezését nem a Zsigmondy-cég végezte, az azonban megállapítható, hogy az ő títusterveik alapján készült. Zsigmondyék, a vízcsövek egyszerű javítása érdekében egy kereszt alakú boltíves szerelőalagutat terveztek a medencék alá. (1. számú fotó) A téglaboltozatos alagút (amely a helyi Mátray téglagyár által készített téglákból készült) a csövek meghibásodása esetén lehetővé tette a gyors javítást, anélkül hogy a kút felépítményét meg kellett volna bontani.

A kútfej egy zárható aknában volt, amelyet a fő alagútban futó kb. 5-7 méter hosszú ún. anyacső kötött össze a kereszt végeibe futó kifolyókkal. A kút talpnyomását kihasználva jutott el a víz a szökőkút tányérjáig – ami a medencét töltötte –, valamint a medence oldalán lévő három további kifolyóig. A kunszentmártoni kúthoz tartozott még egy hosszabb a fő alagútra merőleges járat, amely közvetlenül a kútfej aknájából ágazott el. Ez közvetlenül az úthoz vezetett, és lajtos kocsik, vagy a tűzoltó fecskendők töltésére használták.

A zártrendszerű kifolyóknál hosszú sorokban álltak az emberek (ezért is lett a kút környéke a cselédség egyik fontos találkozási pontja) hogy friss és egészséges vízhez jussanak, a medencéből inkább az állatok itatására hordták a vizet.

Az első kutak vízhozama a több mint fél évszázad folyamatos működés alatt jelentősen apadt, ezért szükségessé vált egy újabb kút kivitelezése. 1957-ben a Szolnoki Víz és Csatornamű

Vállalat fúrta a sorrendben negyedik kutat. Sokáig ez a kút látta el a szükséges vízmennyiséggel a Köztársaság téri szökőkutat, valamint állandó közfolyóval is rendelkezett.

Idővel a szökőkút műszaki állapota romlásnak indult, amely szinte folyamatos üzemeltetési problémákat okozott. Az alépítmények erős süllyedést szenvedtek, a süllyedés hatására a kötömbök illesztései szétnyíltak. A statikailag bizonytalan alépítményi süllyedésből eredő változó intenzitású kötömbi elmozdulás miatt, a víztartási problémák ismételtelen folyamatosan jelentkeztek, ezért 2017-ben a szökőkút már nem került üzembe helyezésre.

A városvezetés döntése alapján 2020-ban Kunszentmárton Város Önkormányzata pályázati és saját forrásból a szökőkutat méltóképp felújította.

Felhasznált források:

Kunszentmárton és Vidéke hetilap (1887-1889, 1897-1898)

Csath Béla: Díszes ártézi kútfők az Alföldön In: Bányászati Közlemények V. 2008. Rudabánya 61-86. o.

Dr. Szabó János: Emléktáblák és emlékművek Kunszentmártonban In: Kunszentmárton a mezőváros 2008.

Gulyás Imre: Kunszentmárton város vízellátó rendszere 1891-1999 (Kézirat)

6. Indoklás értéktárba történő felvétel mellett:

A kunszentmártoni szökőkút a város egyik szimbóluma, egyben fontos építészeti öröksége. Azon kevés eredetileg ártézi kút táplálta díszkutat egyike, amely eredeti helyén eredeti állapotában megmaradt, mint a felépítményét mind az alépítmény tekintetében. A kútfő és a nagyméretű kőmedence mellett a boltíves kereszt alakú alépítménye a 19. század végi alföldi ártézi kutak építési sajátosságait őrzi, így méltán a megye fontos vízügyi emlékei közé sorolható.

Javasolom felvételét Kunszentmárton Város Települési Értéktárába, de jelentőségénél fogva mindenképp javasolom felvételét a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Értéktárba is.

Továbbá javasolom egy ismertető tábla elhelyezését a kút környezetében, amely bemutatja a kút történetét, jelentőségét.

7.A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források):

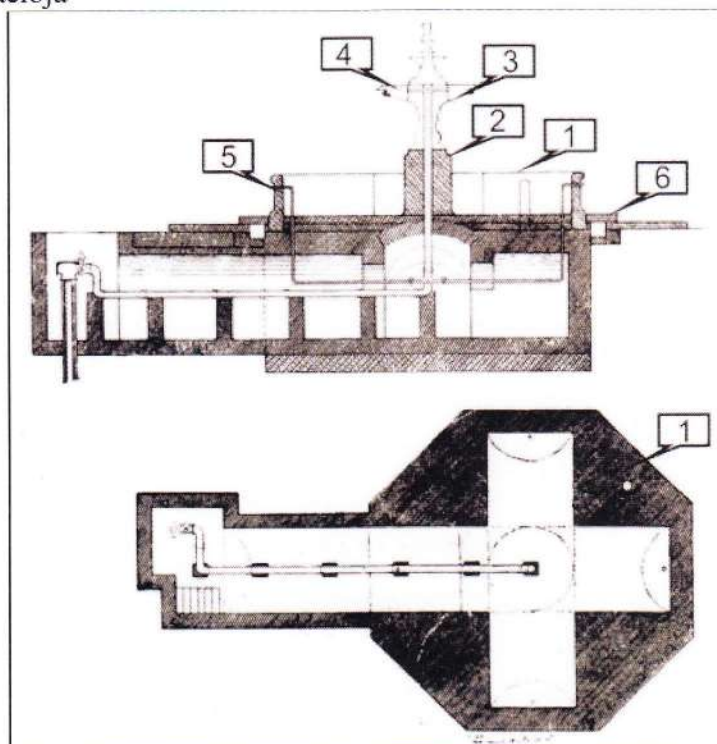
8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

¹ Csak egy szakterületi kategória jelölhető meg. Kérjük, húzza alá a megfelelőt.

² Kérjük, aláhúzással jelölje és nevezze meg, amennyiben a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó az érték.

III. MELLÉKLETEK

1. A települési értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

1. A Zsigmondy-cég által alkalmazott szökőkút terv. (forrás: Csath Béla: Díszes ártézi kútfők az Alföldön 64. o.)

2.
A szökőkút a 20. század elején

3. A szökőkút az 1930-as évek elején

1950-es évek

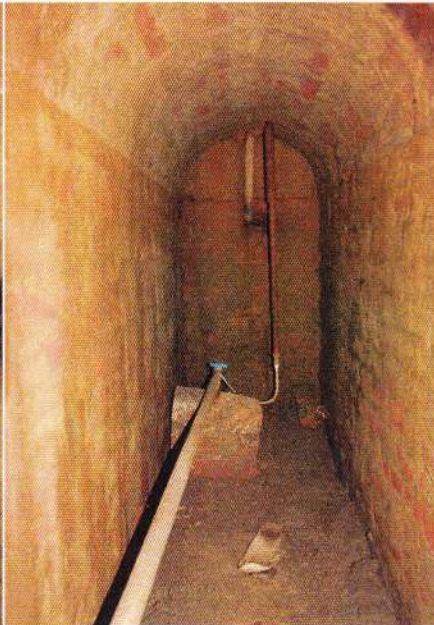
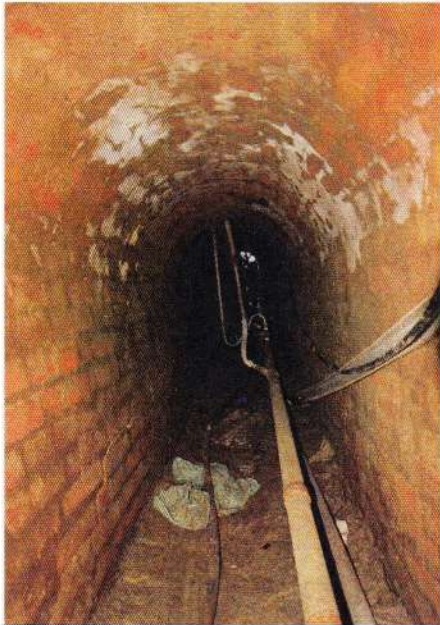
1970-es évek

1990-es évek

2000-es évek

A kunszentmártoni szökőkút boltozatos alépítménye és alagútja

A szökőkút felújítása (2020)

A felújított díszkút

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés m) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek
3. A javaslatban megadott adatok kezelése, illetve a benyújtott teljes dokumentáció, - ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is - vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

Alulírot Hegedűs Krisztián mint a javaslatot benyújtó ezennel nyilatkozom, hogy a javaslatban megadott adatok, a teljes dokumentáció (ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek) további felhasználásához ezennel hozzájárulok.

A javaslatban és annak mellékleteiben szereplő külön nem jelölt nem saját készítésű fényképek az internet szabad elérésű oldalairól lettek letöltve, így azok a továbbiakban szabadon felhasználhatók.

Kunszentmárton 2021.01. 12.

.....
Aláírás

4. A nem saját készítésű dokumentumok szerepeltetése esetén az adott dokumentum tulajdonosának hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról

Alulírott Hegedűs Krisztián, mint a jelen javaslatban külön jelölt dokumentum tulajdonosa, szerzője ezennel nyilatkozom, hogy a javaslatban külön megjelölt dokumentum további felhasználásához ezennel feltétel nélkül hozzájárulok.

Kunszentmárton 2021.01.12.

HEGEDŰS KRISZTIÁN
.....
.....név

.....
.....aláírás

5. A nemzeti érték felvételéről a 4. pontban megjelölt értéktárba felvevő döntés másolata